

ЕФЕКТИ ВЕЛИЧИНИ ЕКОНОМІКИ ДЛЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

Анотація. Великі та малі економіки по-різному залучені до міжнародної торгівлі. В статті систематизовані ефекти величини ВВП і кількості населення країни на її обсяги експорту, імпорту, торговельну відкритість, торговельний баланс та волатильність зовнішньої торгівлі. Результати досліджень інших вчених екстраполюються на Україну. Ефекти для обсягів зовнішньої торгівлі та торговельного балансу емпірично перевіряються на прикладі експорту та імпорту України. Еластичність торгівлі з Україною за величиною економіки торговельного партнера залежить від відстані. Україні легше підтримувати позитивне сальдо торговельного балансу з меншими країнами. Не підтверджується теза, що більше схильні торгувати між собою країни зі схожою величиною економіки.

Ключові слова: величина країни, величина економіки, міжнародна торгівля, торговельна відкритість, торговельний баланс.

Annotation. Large and small economies are engaged in international trade in a different way. The article summarizes the effects of GDP and population size on the volume of exports and imports, trade openness, trade balance, and foreign trade volatility. We extrapolate previous research results on Ukraine. We use the example of Ukraine to empirically test the effects on the foreign trade volume and trade balance. The elasticity of trade with Ukraine

* кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

relative to the trade partner economy size depends on distance. It is easier for Ukraine to sustain trade surplus with smaller economies. We do not find evidence that countries with similar GDP size tend to trade more actively with each other.

Key words: *country size, size of economy, international trade, trade openness, trade balance.*

Аннотация. *Большие и малые экономики по-разному вовлечены в международную торговлю. В статье систематизированы эффекты величины ВВП и количества населения страны на ее экспорт, импорт, торговую открытость, торговый баланс и волатильность внешней торговли. Результаты исследований других ученых экстраполируются на Украину. Эффекты для объема внешней торговли и торгового балансу эмпирически проверяются на примере экспорта и импорта Украины. Эластичность торговли с Украиной по величине экономики торгового партнера зависит от расстояния. Украине легче поддерживать позитивное сальдо торгового баланса с меньшими странами. Не подтверждается тезис, что более склонны торговать между собой страны со схожей величиной экономики.*

Ключевые слова: *размер страны, величина экономики, международная торговля, торговая открытость, торговый баланс.*

Постановка проблеми. В теорії часто міжнародна торгівля розглядається як взаємодія між країнами однакового розміру або абстрагуючись від величини економіки. Проте можна очікувати, що різниця у економічній вазі та відповідно економічній силі, розміру ринку тощо впливатиме на характер міжнародних торговельних відносин. Україна торгує з близько 150 країнами світу від мікродержав до наддержав. Тому ефекти від торгівлі з малими країнами та великими можуть бути різними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вплив розміру країни на економічні процеси досліджувався в багатьох, переважно закордонних, дослідженнях. У сфері ефектів для міжнародної торгівлі необхідно відзначити таких дослідників: Квок Тонг Соо, І. Б. Насадюк, Ф. Реганаті та Р. Ріттігліо (обсяги торгівлі), С. Кузнець, А. Роуз, О. Алоуні та П. Юбер, Х. Еггер і П. Еггер, Дж. Холл, Л. Ньямтсерен, М. Амін і А. Іслам, Ф. Докьєр і М. Шифф, А. Алесіна, Е. Сполаоре і Р. Вачьярг (питання торговельної відкритості), П. Кругман, Т. Окобо, П. Пікард і Ж.-Ф. Тісс, (торговельний баланс), Х. Ішизе, Н. Халаф (волатильність торгівлі).

Часто йдеться про дослідження різних аспектів міжнародної торгівлі, де розмір країни є лише одним з багатьох розглянутих факторів. Але наявні й спеціалізовані дослідження вчених (наприклад, П. Вуякович, К. Істер) або звіти міжнародних організацій (Світовий банк, Економічна комісія ООН для країн Латинської Америки та Карибського басейну, Секретаріат Співдружності), які акцентують увагу на проблемах малих країн та їх відмінності від великих економік. У ряді досліджень аналізуються ефекти лише на прикладі країн окремого регіону (К. Тісделл, М. Наполетано і Ж.-Л. Гаффард) або торговельних відносин однієї країни (І. Б. Насадюк, Ф. Реганаті та Р. Ріттігліо). У рамках досліджуваної проблематики основний масив досліджень розглядає ефекти величини країни, яка вимірюється як ВВП, кількість населення і зрідка як площа території.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відповідно, виявлені вченими ефекти потребують систематизації. А подібні ефекти для України залишаються малодослідженими.

Мета статті. Ми маємо на меті визначити, яким чином розмір країни та її економіки впливає на її зовнішньоторговельні відносини.

Основні результати дослідження.

Обсяги торгівлі. Цей ефект як правило досліджується в рамках численних гравітаційних регресійних моделей, де величина ВВП

торговельного партнера є одним з факторів експорту, імпорту або зовнішньоторговельного обороту. Наприклад, І. Б. Насадюк досліджує залежність обсягу зовнішньої торгівлі України від ВВП торговельного партнера: в середньому збільшення ВВП останнього на 1% збільшувало взаємний товарообіг на 0,653% (у випадку послуг на 0,333%) [2]. Тобто еластичність обсягів торгівлі менше одиниці, що, на нашу думку, логічно виходить з більшої торговельної відкритості у малих країн, про що йдеться нижче.

Квок Тонг Соо на прикладі моделі Хекшера-Оліна показує, що за постійної величини світової економіки та відносної забезпеченості факторами виробництва, чим більш однаковими є економіки країн, тим більшою буде обсяг торгівлі між ними [3, с. 2]. Емпірично подібну закономірність виявляють Ф. Реганаті та Р. Ріттігліо на прикладі Італії, коли показують, що і внутрішньогалузева і міжгалузева торгівля менші, якщо країни-торговельні партнери більш відмінні у своєму розмірі [4, с. 15]. Якщо екстраполювати ці результати на Україну, то гіпотетично Україна може більше торгувати з середніми економіками, ніж великими чи малими.

Торговельна відкритість. Ще С. Кузнець показав на прикладі 30 найбагатших країн у 1949 р., що малі країни є більш торговельно відкритими [5]. Ця закономірність підтверджувалася у подальшому численними дослідженнями вчених. Її відзначає і А. Роуз, дослідивши 208 країн [6]. О. Алоуні та П. Юбер підтверджують негативну кореляцію між розміром країни та торговельною відкритістю [7, с. 11]. Х. Еггер і П. Еггер за даними по ЄС-15 у 1995 р. приходять до висновку, що більша кількість населення у країні призводить до меншого рівня міжнародного аутсорсингу: кореляція явно негативна (-0,61%) [8, с. 3-4].

Дж. Холл розрахував регресійну модель залежності величини торгового сектору від розміру економіки. Очікувано, що кількість населення працездатного віку (логарифм) та географічний розмір

(логарифм) мають негативні регресійні коефіцієнти [9, с. 2]. К. Істер розглядаючи індекс вразливості країн Британського співтовариства вказує, що у малих країн частка зовнішньої торгівлі у ВВП на 54% більша ніж у решті країн [10]. А. Алесіна і Р. Вачьярг підраховали, що із збільшенням населення країни вдвоє, відношення зовнішньої торгівлі до ВВП зростає на 9 п. п. [11].

В країнах різного рівня розвитку залежність торговельної відкритості від розміру країни проявляється по різному. Зокрема, Л. Ньямтсерен вказує, що торговельна відкритість у малих країнах вища ніж у середньому: в розвинутих на 23 п. п. по експорту відносно ВВП (25 п. п. по імпорту), з середнім рівнем розвитку на 10,7 п. п. (48 п. п.), з найменшим рівнем розвитку – на 8,6 п. п. (23 п. п.) [12, с. 23]. Подібну закономірність ми можемо інтерпретувати подвійно: розвиток малих країн сприяє їх відкритості (спочатку за імпортом, а потім за експортом) або відкриті малі країни мають більше шансів для розвитку в довгостроковій перспективі (А. Алесіна, Е. Сполаоре і Р. Вачьярг знаходять підтвердження принаймні останній тезі – див. нижче). При цьому, як ми бачимо, відкриті за експортом країни, ймовірно, мають більше шансів досягти високого рівня розвитку, а за імпортом – середнього.

М. Амін та А. Іслам показують на прикладі 76 країн, що розвиваються, що малі країни (за логарифмом населення) більше залежать від імпорту проміжних товарів, ніж великі. Це проявляється і в більшій частці фірм, що використовують імпортні компоненти (екстенсивна маржа), і в частці імпортних компонентів, що використовуються фірмою (інтенсивна маржа) [13, с. 2, 3]. Зростання населення на 1 стандартне відхилення призводить до зменшення відносного імпорту на 9,4 – 10,8 п. п. та зменшення відносного експорту на 3,5 п. п. [13, с. 6]. Ф. Докьєр і М. Шифф зазначають, що напівеластичність імпорту/ВВП до кількості населення становить 7,15, а експорту /ВВП лише 3,72 [14, с. 2]. З останніх трьох досліджень ми бачимо, що відкритість за імпортом більше чутлива

до розміру країни, ніж за експортом. Особливо це проявляється у країнах з середнім рівнем розвитку, а найменшою мірою у розвинутих країнах.

П. Вуякович вказує, що закономірність по торговельній відкритості проявляється навіть у таких деталях: у малих країнах (за населенням) більше частка нерезидентів у заявках на реєстрацію торговельних марок та більша частка зовнішньої торгівлі книжками та газетами у ВВП [15, с. 6, 13]. Проте контрастує з попередніми дослідженнями висновок П. Вуякович, що якщо робити поправку на відстань, великі країни виявляються не настільки статистично значуще менш відкриті для торгівлі товарами [15, с. 14].

Отже, виявляється, що малі країни є торговельно відкритими переважно в рамках свого регіону, тобто є швидше регіоналізованими ніж глобалізованими. А великі країни активно торгують не тільки з сусідніми країнами, а й з дальніми (наприклад, Китай). Ми можемо припустити, що в тих випадках, коли у великій країні провінція / штат може задовольнити свої потреби лише за рахунок товарів з найближчої провінції (наприклад, за високих транспортних витрат), це вважається внутрішньою торгівлею. За аналогічної ситуації у випадку малої країни це буде вже міжнародна торгівля (імпорт з найближчої провінції країни-сусіда). Відповідно, для України (економіка середнього розміру) природньою ситуацією буде те, що за інших рівних умов її торгівля буде помітно регіоналізованою (наприклад, переважно торгівля з Європою, СНД, Близьким Сходом), але все ж далекою від повної регіональної замкнутості.

Підвищену відкритість малих економік П. Піеретті, С. Занай та Б. Зоу пояснюють невеликим обсягом внутрішнього ринку, обмеженістю капіталу і трудових ресурсів за обсягами та різноманіттям [16, с. 2]. Дж. Конібеар вказує, що більша торговельна відкритість фактично компенсує невеликий розмір країн [17]. А. Алесіна і Р. Вачьярг припускають, що в тій мірі наскільки величина ринку впливає на

продуктивність великі країни можуть дозволити собі бути більш закритими [11, с. 1].

Торговельна відкритість також взаємодіє з розміром країни у його впливі на інші показники. А. Алесіна, Е. Сполаоре і Р. Вачьярг показують, що економічне зростання в малих країнах явно позитивно залежить від відкритості (кореляція 0,51 за населенням і 0,46 за ВВП). У великих країнах кореляція між цими змінними позитивна, але слабка (0,10 за населенням і 0,30 за ВВП) [18]. Схожої думки дотримуються М. Наполетано і Ж.-Л. Гаффард, так як вони ставлять під сумнів стратегію, засновану на відкритості та зовнішній конкурентоспроможності, для великих країн. У 1994-2003 рр. економічне зростання погіршилося у великих країнах Європи, незважаючи на більше зростання відкритості та нижчу інфляцію. Така стратегія більш корисна для малих країн [19, с.23]. Проте у випадку ЄС, на нашу думку, необхідно враховувати вплив мобільності капіталу і поглибленої неторгової інтеграції, а також ефект від обраного періоду, який не враховував останню фінансову кризу. Це могло суттєво вплинути на результати. Для середньої економіки України можна очікувати, що торговельна відкритість помітно сприятиме її розвитку, але не так сильно, як у малонаселених країнах.

Торговельний баланс. Зазвичай більші країни мають кращі шанси стати нетто-експортером. П. Кругман показує, що в умовах монополістичної конкуренції більші країни швидше за все будуть нетто-експортерами. А малі країни будуть зазвичай нетто-імпортерами, якщо тільки не збалансують торгівлю за рахунок нижчих зарплат [20]. Т. Окобо, П. Пікард і Ж.-Ф. Тісс пояснюють це тим, що у великій країні кількість фірм більша. Тому внаслідок більшої конкуренції ціни менші, а різноманітність товарів вища. На ринок більшої країни складніше експортувати з менших країн, так як ціни в них вищі та товари останніх не додають суттєвої різноманітності. Отже великі країни більш схильні бути нетто-експортерами [21, с. 1, 3, 23].

Емпірично теоретичні висновки про схильність малих країн до торговельного дефіциту доводять вказані вище дослідження [12, с. 23; 13, с. 6; 14, с. 2]. Наводяться також ілюстрації на прикладі окремих регіонів. Зокрема, в країнах Центральної та Південної Америки на початку 1990-х рр. малі країни мали в 7 разів більший дефіцит торгового балансу відносно ВВП, ніж великі [22, с. 35-36]. К. Тісделл на прикладі малих держав південної Океанії показує, що в більшості випадків у них надзвичайно мала частка експорту у ВВП, а частка імпорту є помітною [23, с.4].

Більше того, найбільші країни легше переживають навіть тривалий дефіцит торгового балансу, якщо він все ж є. Так, О. М. Галушка зазначає, що найбільшим розвинутих країнам не потрібно досягати профіциту поточного рахунку платіжного балансу. Навпаки користуючись перевагами статусу резервної валюти, вони можуть фінансувати дефіцит поточного рахунку за рахунок емісії власної валюти [24]. Принаймні якщо дефіцит не є надмірним.

А малі країни змушені шукати шляхи покриття дефіциту торгового балансу, іноді незвичайними способами. Наприклад, у малих країнах Океанії дефіцит торговельного балансу покривається переказами робітників, туризмом, іноземною допомогою, доходами від інвестицій за кордон або роялті за користування рибними ресурсами у виняткових економічних зонах тощо [23, с. 5]. Наприклад, при невеликій кількості населення ексклюзивна економічна зона держави-архіпелагу Кірібаті приблизно дорівнює площі Карибського моря [25, с. 7].

Як ми бачимо, Україні важче помітно збільшувати зарплати без ризику дефіциту торговельного балансу з більшими країнами. Економіка України занадто мала, щоб мати переваг від власної валюти як резервної. Можливості для туризму, ресурсної ренти та іноземних інвестицій суттєво послаблені порушенням територіальної цілісності. Та навіть за звичайних умов кількість населення достатньо велика, щоб туризм і ресурсна рента стали важливим чинником компенсації дефіциту торговельного балансу. В

поточній ситуації покладання на іноземну допомогу та перекази мігрантів є тим, що робить країну схожою з малими економіками. Але виходячи з теоретичних досліджень, одним з ефективних рішень можливо є демонополізація економіки.

Волатильність торгівлі. Недиверсифікованість експорту в малих країнах може викликати більшу його волатильність. Зокрема, Х. Ішизе, розглядаючи багатокраїнові моделі міжнародних реальних ділових циклів, вказує на те, що чим менша країна, тим волатильність чистого експорту буде більшою [26, с. 10]. А як вказує К. Істер, висока залежність від експорту (частка у ВВП) у малих країнах у свою чергу підвищує дисперсію темпів економічного зростання [10]. У результаті це впливає на характер її внутрішньої політики: наприклад, Д. Родрік зазначає, що малі країни змушені компенсувати ризики відкритості шляхом більших соціальних трансфертів [27, с. 1].

Н. Халаф також припускає, що з одного боку малі країни більше залежні від зовнішньої торгівлі, вразливі до зовнішніх чинників внаслідок недиверсифікованості експорту і не можуть ефективно протистояти дестабілізуючій для них політиці ззовні. Але проводячи емпіричні розрахунки, Н. Халаф не знаходить зв'язку у 1970-х рр. між розміром країни (за ВВП чи населенням) та нестабільністю доходу чи експорту (коефіцієнти регресії незначущі), між нестабільністю доходів та залежністю від торгівлі, нестабільністю доходів та експортною концентрацією (товарною та географічною), нестабільністю експорту та експортною концентрацією [28]. Тому ця проблема малих країн може бути перебільшеною. З іншого боку, як незалежні змінні взяті корелюючі між собою розмір країни та залежність від торгівлі або концентрація експорту, що частково могло вплинути на результати. Проте висновки Н. Халафа підтверджує те, що у Центральній та Південній Америці на початку 1990-х рр. у малих країнах волатильність у валютних доходах майже не перевищувала цей показник у великих країнах регіону [22, с. 36].

Проте ще раз зазначимо, що проблемою може бути не сама волатильність, а волатильність в умовах, коли значна частина ВВП залежить від зовнішньої торгівлі. Так, умови торгівлі малих країн не є суттєво більш волатильними за умови торгівлі країн, що розвиваються, в цілому, але внаслідок більшої торговельної відкритості навіть невеликі їх коливання призводять до більшого ефекту для економіки [25, с. 9].

З іншого боку, висока волатильність це не лише проблема самих малих країн. Н. Халаф вказує, що схильність до експорту та імпорту може сприяти експорту внутрішньої нестабільності назовні, зачіпаючи й інші країни [28]. Наведемо приклад на підтвердження цієї думки: на кризу в Європі на початку 1990-х і в кінці 2010-х суттєво вплинула ситуація в менших країнах, відповідно Півночі та Півдня Європи. В результаті проблемами волатильності експорту малих країн опікуються й інші країни. Наприклад, спеціальні механізми СТАБЕКС і СІСМІН були спрямовані компенсувати раптові зменшення експортних доходів Африканських, Карибських та Тихоокеанських країн [25, с. 30]. Проте на нашу думку, проблеми для сусідніх економік створює волатильність як мінімум середніх економік, а не малих. Ті самі країни Північної та Південної Європи – все ж середні економіки в глобальному масштабі (малими їх можна вважати лише в межах Західної Європи).

Незважаючи на прогрес у цьому напрямі, Україна все ще демонструє проблеми з товарною і регіональною диверсифікацією експорту, що робить її схожою на невеликі економіки у вразливості до коливань зовнішньоекономічної кон'юнктури. Наприклад, падіння попиту на інвестиційні товари в умовах світової кризи 2009 р., коли, наприклад, близько 30% експорту України припадало на недорогочінні метали, було однією з причин зменшення експорту на 40% та скорочення ВВП на 14,8% [29]. А торговельні обмеження з боку Росії в умовах традиційно значної частки останньої в експорті України були однією з причин скорочення експорту в східному напрямі (в 2014-15 рр. експорт в Росію скоротився на

2/3). Але традиційно достатньо відкрита економіка України як для своєї величини вимушено стала більш закритою в умовах кризи. При цьому частка недорогоцінних металів у експорті у 2015 р. становила вже 25%, а частка Росії скоротилася з 24% до 13%. Парадокс ситуації полягає, що в тому, що в умовах скорочення ВВП Україна стала дещо більш схожою на великі економіки (зменшилися ризики для волатильності зовнішньої торгівлі в майбутньому).

Емпіричні результати по Україні. Для перевірки частини з вказаних вище закономірностей на прикладі України ми взяли дані по частці ВВП країн за ПКС у світовому валовому продукті у 2014 р. [30] і розрахували частку країн у експорті та імпорті товарів України (вже без даних по АР Крим, м. Севастополь та зони проведення АТО) в січні – листопаді 2015 р. за даними [29]. Зазначимо, що серед 182 країн у базі даних World Economic Outlook частка ВВП України у світі становила 0,34%. При цьому середнє значення частки всіх країн у ВВП світу становило 0,55%, медіана 0,066%, верхня квартиль 0,36% (розраховано за [30]). Це підтверджує тезу, що Україна має економіку середнього розміру (або вище середнього, якщо порівнювати з медіаною).

Далі ми провели кореляційний аналіз по вибірках різної величини для урахування ефекту відстані до торговельних партнерів: по 147 країнах світу з наявними даними (вибірка 1 – будь-яка відстань); лише по 66 країнам Європи, СНД та Близького Сходу (вибірка 2 – мала і середня відстань); лише по 23 країнах Центральної та Східної Європи (вибірка 3 – мала відстань); по 82 країнами Америки, Азії, Океанії та Африки південніше Сахари (вибірка 4 – велика відстань); по 43 країнам Західної Європи, Близького Сходу і Середньої Азії (вибірка 5 – середня відстань).

У вибірці 1 кореляція розміру країни з її експортом та імпортом в Україну була помірно позитивною (кореляція 0,43 та 0,47; еластичність експорту та імпорту за ВВП партнера 0,33 і 0,51), у вибірці 2 (0,69 і 0,69; 1,88 і 2,76), у вибірці 3 (0,97 і 0,90; 4,0 і 5,5), у вибірці 4 (0,81 і 0,89; 0,26 і

0,40), у вибірці 5 (0,64 і 0,77; 1,05 і 1,70). При цьому якщо більша кореляція у вибірці 2 викликана меншим розміром вибірки, то у вибірці 3 закономірність є сильнішою навіть з поправкою на величину вибірки.

Тобто ми бачимо, що при торгівлі на малу відстань величина економіки торговельного партнера грає дуже велику роль. А у торгівлі на велику відстань величина економіки торговельного партнера менше впливає на його обсяги торгівлі з Україною. Можна також сказати, що на близькій відстані Україні відносно легше експортувати до більших країн (можливо внаслідок фіксованих витрат на входження на ринок) та імпортувати з них (більші країни мають більшу ринкову силу). А на великій відстані відносно легше проникати на ринки менших країн (ймовірно, внаслідок меншого конкурентного тиску з боку фірм та урядів економічно слабших країн) та імпортувати з них (одне з можливих пояснень: менші економіки часто менш розвинені, тому ціни на їх трудомісткі товари будуть дешевшими, що важливо для незаможного споживача в Україні). В усіх випадках ми бачимо, що еластичність по імпорту більша, а отже у торгівлі з великими країнами в Україні більше шансів мати дефіцит торгового балансу.

Для перевірки чи має значення близькість розміру ВВП країни партнера до ВВП України ми ділимо перший з цих показників на другий або другий на перший так, щоб одержана величина схожості була у проміжку від 0 (теоретично – якщо ВВП партнера дорівнює 0 або ∞) до 1 (ВВП партнера = ВВП України). Кореляція експорту та імпорту країни-партнера з величиною схожості ВВП з Україною у вибірці 1 була слабопозитивною лише для експорту (0,14 і -0,03), але була більш наближена до 0 у вибірці 2 (-0,07 і -0,07), 3 (0,05 і 0,04), 4 (-0,12 і -0,12) і 5 (-0,10 і -0,10). Тому принаймні у випадку України ми не можемо підтвердити закономірність, що Україна більше торгує з країнами - економіками середнього розміру.

Висновки. Із збільшенням величини торговельного партнера зростають обсяги торгівлі з ним, але непропорційно менше. На це вказує еластичність за ВВП країни-партнера < 1 . З іншого боку, серед географічно близьких країн Україна торгує непропорційно більше з великими країнами. Проте на прикладі України ми не знаходимо підтвердження тези, що легше торгувати з країнами зі схожою величиною ВВП.

Малі країни виявляються більш торговельно відкритими. Особливо це стосується відкритості до імпорту. З іншого боку, така відкритість значною мірою забезпечується торгівлею в межах одного регіону, а торгівля великих країн не настільки регіонально замкнена. Більша торговельна відкритість малих країн є необхідною умовою їх економічного розвитку, а у великих країнах вона дає обмежений позитивний (а іноді навіть суперечливий) результат.

За інших рівних обставин торговельний баланс у великих країнах кращий, а малі країни схильні до дефіциту торговельного балансу. Особливо це проявляється у країнах з середнім рівнем розвитку. Україні також легше підтримувати профіцит торговельного балансу з меншими економіками. Для найбільших економік, валюта яких є резервною, тривалий торговельний дефіцит не є проблемою, якщо він тільки не надмірний. Малі ж країни для вирішення проблеми дефіциту балансу торгівлі товарами змушені мати менші зарплати або покривати його за рахунок переказів робітників, туризму, міжнародної допомоги, ренти за ресурси.

Всупереч теорії, немає однозначних висновків щодо суттєво більшої волатильності експорту у малих країнах. Але навіть за цих умов внаслідок вищої торговельної відкритості, малі економіки більш чутливі до коливань експортних надходжень.

Список використаних джерел

1. Panahi H. Size of a Country, Openness and the Economic Growth / Hossein Panahi // World Academy of Science, Engineering and Technology. – 2010. – № 66. – P.699-705.
2. Насадюк І.Б. Гравітаційна модель міжнародних економічних відносин України / І.Б. Насадюк // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – Вип. 1 (44). – С.94-99.
3. Soo K. T. The Volume of Trade in the Smallest Heckscher-Ohlin Model : Working Paper № 2005/057 / Kwok Tong Soo. – Lancaster : Lancaster University, 2005. – 9 p.
4. Reganati F. Two-way International Trade and production in Italy: a Country / industry Specific Analysis: Quaderno № 19/2007 / Filippo Reganati, Rosanna Pittiglio. – Foggia: Pittiglio Università degli Studi di Foggia, Dipartimento di Scienze Economiche, Matematiche e Statistiche, 2007. – 17 p.
5. Kuznets S. Economic Growth of Small Nations / Simon Kuznets // Economic Consequences of the Size of Nations: Proceedings of a Conference Held by the International Economic Association / Robinson E. A. G. (Ed.). – New York : St. Martin's Press. – P. xxii, 446. – Cited by: Laurent É. Economic Consequences of the Size of Nations, 50 Years on : Document de Travail № 2008-26 / Éloi Laurent. – Paris : Observatoire Françaisdes Conjoctures Économiques, 2008. – 37 p.
6. Rose, A. K. Size Really doesn't Matter: In Search of a National Scale Effect / Andrew K. Rose // Journal of the Japanese and International Economies. – 2006. – № 20(4). – P.482–507.
7. Alouini O. Country Size, Growth and Volatility : Document de Travail № 2010-18 / Olfa Alouini, Paul Hubert. – Paris : Observatoire Françaisdes Conjoctures Économiques, 2010. – 29 p.
8. Egger H. Outsourcing and Trade in Spatial World : Working paper № 1349 / Hartmut Egger, Peter Egger. – Munich : CESifo, 2004. – 46 p.

9. Hall J. C. Estimating the Size of the Trade Sector in the Economic Freedom of the World index / Joshua C. Hall, Robert Lawson, Chuck Skipton // *Economics Bulletin*. – 2011. – Vol. 31. – № 1. – P. 466-472.

10. Easter Ch. Small States Development: A Commonwealth Vulnerability Index / Christopher Easter // *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*. – 1999. – Vol.88. – № 351. – P. 403-422. doi: 10.1080/003585399107947.

11. Alesina A., Openness, Country Size and Government / Alberto Alesina, Romain Wacziarg // *Journal of Public Economics*. – 1998. – № 69 (3). – P.305-321. doi:10.1016/S0047-2727(98)00010-3.

12. Nyamtseren L. Challenges and Opportunities of Small Countries for Integration into the Global Economy, as a Case of Mongolia : Dresden discussion paper in economics, № 13/04 / Lhamsuren Nyamtseren. – Dresden: Dresden University of Technology, 2004. – 45 p.

13. Amin M. Imports of Intermediate Inputs and Country Size : Policy Research Working Paper № 6758 / Mohammad Amin, Asif Islam. – Washington DC: The World Bank, Development Economics, Global Indicators Group, 2014. – 10 p.

14. Docquier F. Measuring Skilled Migration Rates. The Case of Small States : Policy Research Working Paper № 4827 / Frédéric Docquier, Maurice Schiff. – Washington DC: The World Bank, Development Research Group, Trade Team, 2009. – 32 p.

15. Vujakovic P. How to Measure Globalisation? A New Globalisation Index (NGI) : Working paper № 343 / Petra Vujakovic. – Wien: Österreichisches Institut für Wirtschaftsforschung, 2009. – 35 p.

16. Pieretti P. The Long Run Survival of Small Nations: A Dynamic View : Working Papers № 437 / Patrice Pieretti, Skerdilajda Zanaj and Benteng Zou. – Bielefeld: Bielefeld University, 2010. – 23 p.

17. Conybeare J. A. C. Survivor: Is There an Optimal Country Size? / John A. C. Conybeare // *International Interactions*. – 2009. – № 35. – P.129–154.

18. Alesina A. Trade, Growth and the Size of Countries / Alberto Alesina, Enrico Spolaore, Romain Wacziarg // *Handbook of Economic Growth* / Philippe Aghion and Steven Durlauf (eds.). – Amsterdam: North Holland, 2005. – Vol. 1. – Part 2. – P. 1499-1542. DOI: 10.1016/S1574-0684(05)01023-3.

19. Napoletano M. Country Size, Appropriate Policy, and Economic Performance: Some Evidence from OECD Countries : Document de Travail № 2009-08 / Mauro Napoletano, Jean-Luc Gaffard. – Paris : Observatoire Français des Conjonctures Économiques, 2009. – 63 p.

20. Krugman P. Scale Economies, Product Differentiation, and the Pattern of Trade / Paul Krugman // *The American Economic Review*. – 1980. – Vol. 70 (5). – P.950-959.

21. Okubo T. On the Impact of Competition on Trade and Firm Location : CREA Discussion Paper № 2014-05 / Toshihiro Okubo, Pierre Picard, Jacques-François Thisse. – Luxemburg: Center for Research in Economic Analysis, University of Luxembourg, 2013. – 34 p.

22. Readiness of Small Countries to participate in the Free Trade Area of the Americas (FTAA). – Mexico: United Nations Economic Commission for Latin America and the Caribbean, 1996. – 93 p.

23. Tisdell C. Economic Prospects for Small Island Economies, Particularly in the South Pacific, in a Globalising World : Economic Theory, Applications and Issues Working Paper № 43 / Clem Tisdell. – Brisbane : The University of Queensland, 2006. – 19 p.

24. Галушка О.М. Ефективність валютного каналу трансмісійного механізму в стабілізаційних заходах великих і малих економік / О.М. Галушка // *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: економіка. – 2014. – Вип. 7. – С.23-31.

25. Small States: Meeting Challenges in the Global Economy: Report of the Commonwealth Secretariat / World Bank Joint Task Force on Small States. – London, Washington, D.C.: Commonwealth Secretariat, World Bank, 2000. – 127 p.

26. Ishise H. The World Has More Than Two Countries: Implications of Multi-Country International Real Business Cycle Models : IMES Discussion Paper №. 2011-E-11 / Hirokazu Ishise. – Tokyo : Institute for Monetary and Economic Studies, Bank of Japan, 2011. – 26 p.

27. Rodrik D. Why Do More Open Economies Have Bigger Governments? / Dani Rodrik // Journal of Political Economy. – 1998. – № 106. – P. 997-1032.

28. Khalaf N. G. Country Size and Economic Instability / Nadim G. Khalaf // Journal of Development Studies. – 1976. – № 12 (4). – P.423-428.

29. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. Дата останньої модифікації: 19/01/116. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.

30. World Economic Outlook Databases. October 2015 Edition [Electronic Resource] // International Monetary Fund. – Mode of Access: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/02/weodata/index.aspx>.